

ŽIVA KULTURNA DEDIŠČINA SLOVENIJE

Orači iz Okiča

Ime: Orači iz Okiča

Zvrst: Šege in navade

Podzvrst: Letne šege

Predmetna oznaka: Pustovanje, »fašenk«, maske

Lokacija: Veliki Okič, občina Videm pri Ptuj

Nosilec izročila, znanja ali dejavnosti: Etnografsko društvo Orači – Okič, Veliki Okič 2, 2285 Zg.

Leskovec, tel. 051 424 606 (<http://www.videm.si/podrocje.aspx?id=118>)

Geokode lokacije (GPS) : Sedež društva N 46° 20' 07", E 15° 57' 37"

Prostor dediščine: Veliki Okič in Mali Okič ter vasi, zaselki in samotne domačije na meji med občinama Videm in Cirkulane.

Pristojnosti: Etnologija

Povezave z ustanovami: Pokrajinski muzej Ptuj (<http://www.pok-muzej-ptuj.si/>)

ISN ZRC SAZU, Avdiovizualni laboratorij (<http://isn.zrc-sazu.si/index.php?q=sl/node/99>)

Povezave z registri:

Avtor prijave: dr. Naško Križnar (Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Ljubljana)

Opis dediščine

Orači so živ pojav pustovalske kulture, obsežno razširjen v severovzhodni Sloveniji, v času t. i. »fašenka«, zlasti na območju Murskega polja, Ptujkega in Dravskega polja in Haloz. V Slovenskih goricah je po vsej verjetnosti odmeval vpliv pustovalske kulture s Ptujkega polja, zlasti tam, kjer se je oračem pridružil korant.

Pustno oranje je obhodna šega. Tako kakor pri vseh drugih maskah je bila nekdaj glavna naloga oračev zbiranje hrane in denarja od hiše do hiše, od vasi do vasi. Zato je med njimi vladala resna tekmovalnost, ki je večkrat prerasla v pretepe. Najbolj so si bili navzkriž orači z Majskega vrha in iz Podlehnik, ker sta se njuni obhodni območji prepletali.

Zasebne odrasle in otroške skupine ne nastopajo na javnih sprevodih, temveč samo v svojem kraju, na tradicionalen način. Nekatere skupine so že dobro utečene, z večletno prakso, druge pa so komaj nastale ali pa so jih znova ustanovili po daljšem mirovanju.

Praviloma člani skupin niso več samo fantje – vojaški obvezniki, kakor je bilo to v preteklosti, temveč tudi starejši poročeni moški, med njimi tudi kaka ženska. Orači so dobro raziskana in dokumentirana pustna skupina.

ED Orači-Okič ima v svoji sestavi dve sekciji: orače in ruso.

Orače sestavljajo: tri do šest konjičev (»kujekov«), pokač, baba, en ali več korantov in muzikant.

Glavni rekvizit oračev je plugec, okrašen s smrečico, bršljanovim listjem in pisanimi trakovi iz krep papirja. Konjiči so oblečeni pražnje: bela srajca, črne hlače, visoki škornji ali usnjene gamaše, čez zunanjo ramo zavezana ruta in pisana kapa. Koničaste (stožčaste) kape so okrašene s raznobarnimi trakovi iz krep papirja.

Pokač je pražnje napravljen, klobuk ima okrašen s papirnatimi trakovi. Nosi »šurc« (predpasnik), zanj ima zataknjene rezervne vrvice (repe biča). V zadnjem času so si številne skupine namesto škornjev, ki so omenjeni v starejših poročilih, omislile usnjene gamaše. Nosijo jih vsi člani skupine, vključno s koranti, kar poenoti zunanji videz skupine.

Iz preteklosti je znan poseben lik plužarja, ki orje; zdaj med oranjem namesto njega največkrat za ročice pluga drži korant. Drugi korant je varnostnik, ki ščiti skupino pred vsiljivci. Priteče do hiše, zapleše na dvorišču pred gospodarjem ali gospodinjo, zariše ris in vošči srečen fašenk.

Baba je fant, oblečen v žensko. V roki nosi sejačo s plevami, ki jih seje za dobro letino, vanje polaga darovana jajca, na ramenih pa torbo za klobase in krofe.

Korantovo opremo sestavljajo kapa (maska iz kože, usnja, govejih rogov), plašč oz. ogrinjalo iz kože, z železno verigo pripasani zvonci, ježevka, črni škornji ali črne usnjene gamaše. Za skupino etnografskega društva Orači-Okič sta značilna t. i. kozji in zajčji korant. To pomeni, da sta kapa in

plašč izdelana iz kozje oz. zajčje kože. Danes je to v Halozah redkost, medtem ko sta bila zajčji in kozji korant še pred nekaj desetletji splošen pojav.

Na hišno dvorišče najprej priteče korant in z ruženjem napove svoj prihod. Baba pristopi in vpraša gospodinjo ali gospodarja, ali bodo dali orati. Ko pritrđita, pokač zapoka z bičem, kujeki pa zdirjajo v krogu in vlečejo za sabo plug, ki ga drži za ročaj eden od korantov kot plužar. Baba poskakuje z njimi v krogu in seje pleve iz sejače. Korant zapleše in z ježevko zariše ris nad tlemi. Po oranju baba pristopi h gospodnji in sprejme plačilo – denar ali jajca in klobaso. (ED Orači-Okič ne sprejemajo denarja, da ne bi bili deležni očitkov o koristoljubju.) Sledi pogostitev s pijačo in pustnimi jedmi (vino, kruh, šunka, krofi).

Skupini oračev včasih sledi rusa; to sta moža v ogrodju, pokritem z rjuho, da se jima vidijo samo noge. Sprednji moli skoz tkanino rusino glavo s strašljivim naturalističnim gobcem, kožnato glavo in rdečim jezikom. Glava je narejena tako, da se spodnja čeljust s potegom vrvice premika, kakor da bi rusa odpirala gobec. Ruso vodi zanikrno oblečen gonjač, s klobukom, bičem in košem za krmo. Privede jo do hiše in jo prodaja gospodarju. Medtem ko se pogajata za ceno, je rusa zelo nemirna in nagajiva, večkrat potegne gonjača za sabo ali ga vrže na tla. Ko rusa nastopa v sprevodu, hlasta po gledalcih in njihovih pokrivalih. V skupino z ruso sodita tudi korant in muzikant, ki si ga omisslijo samo večje in starejše skupine.

Na pustni torek skupina ED Orači Okič ves dan obiskuje vasi, zaselke in samotne domačije na meji med občinama Videm in Cirkulane. Druge pustne dni nastopajo v karnevalskih sprevedih v Cirkulanah, v Vidmu pri Ptujju in na ptujjskem karnevalu, razen tega pa še na priložnostnih gostovanjih po Sloveniji in v tujini.

Problem vseh pustnih skupin je pridobivanje novih članov. Mladino zanima sodobnejša oblika fašenka, ki se kaže v folklorizaciji in degradaciji tradicionalnih sestavin, npr. s pretiranim povečanjem števila korantov, z enakopravnim sodelovanjem obeh spolov in z gostovanjem v mestnih karnevalih. Zato ED Orači-Okič načrtno vzgaja mlade tako, da ustanavlja skupine malih oračev.

Velika nevarnost za obstoj tradicionalne oblike oračev kot obhodne šege je postopen upad zanimanja za delovanje v domačem kraju. Večina pustnih skupin želi nastopati pred večjim občinstvom na velikih karnevalskih sprevedih.

Danes je obhodna šega pustnega oranja za »fašenk« trdno zasidrana v kulturi Haložanov in je pomemben dejavnik regionalne istovetnosti. Nastop oračev na lokalnih pustnih prireditvah je prestižnega pomena za skupino in za domači kraj.

Haloze so redko naseljene in med letom se prebivalci ne družijo vsak dnevno, kakor so se nekđaj ob skupnih delih. Skupina oračev vsaj enkrat na leto poveže ljudi v skupnem pričakovanju in veselju. Orači so gostoljubno sprejeti in niso redke hiše, kjer zanje pripravijo prave pojedine, predvsem z mesnimi jedmi. Orači prinesejo v hiše smeh, ples in pogovor. Njihov prihod v pisanih oblačilih, ples korantov, šale, norčije, glasbo, obredno oranje in staro ritualno voščilo za zdravje in bogat pridelek ljudje dojemajo kot kulturno dobrino. Haloze so v očeh okoliškega prebivalstva, Štajerskega in Slovenije v pustnem času pokrajina oračev. Nikjer drugje v državi ne nastopajo orači tako strnjeno kakor v Halozah.

Priloge

Bibliografija

Brence, Andrej (2003): Pustni orači iz Zgornjega Gruškovja v Halozah. V: Fikfak, Jurij [idr.] (ur.): *O pustu, maskah in maskiranju*. Ljubljana: Založba ZRC (Opera ethnologica slovenica):103–112.

Križnar, Naško (2003): Skupne prvine pustovalske kulture na primerih vizualne dokumentacije. V: Fikfak, Jurij [idr.] (ur.): *O pustu, maskah in maskiranju*. Ljubljana: Založba ZRC (Opera ethnologica slovenica): 21–40.

Kuret, Niko (1984): *Maske slovenskih pokrajin*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Filmografija:

Leto oračev (2006). Proizvodnja AVL ISN ZRC SAZU. Veliki in Mali Okič, Gruškovje, Videm pri

Ptaju, Ljubljana in razni drugi kraji, 2005. Strokovno vodstvo in besedilo Naško Križnar, Beno Vidovič, snemalci Naško Križnar, Miha Peče, Marijan Vidovič, Sašo Kuharič, Drago Kokolj, asistent Sašo Kuharič, montaža Miha Peče, režija Naško Križnar. Izvirno gradivo: mini DV. Trajanje 38 min.